

# תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרק תשיעי

ברכות הראיה

סוגיה יד: ברכות ההודאה (2):  
ברכת "שהחינו" על ראיית חבר ועל פרי חדש

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

## סוגיה יד: ברכות ההודאה (2): ברכת "שהחיינו" על ראיית חבר ועל פרי חדש

\*

### רקע

ברכות ההודאה מרוכזות במקום אחד [נט:ס-], אך שתי ברכות מובאות בנפרד. ברכת "שהחיינו" על ראיית חבר [נח:], וברכת "שהחיינו" על ראיית פרי חדש [עירובין מ:]. הפרדה זו מעלה את האפשרות להבין שברכות אלו אינן כלולות בברכות ההודאה.

### מקורות

#### 1. ברכת "שהחיינו" על ראיית חבר

א. גמ' נח: "אמר ריב"ל הרואה את חברו... הייתי ככלי אוברד"

ב. תוס' ד"ה הרואה

תלמידי רבינו יונה מג: באלפס ד"ה הרואה את חברו, "... בשאר חבירים לא"

רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ב

ג. שו"ת הרשב"א ח"ד סי' עו

ד. שו"ע סי' רכה סע' א-ב, ומשנה ברורה

#### 2. ברכת "שהחיינו" על פרי חדש

א. עירובין מ: "ואמר רבה כי הוינא בי רב הונא איבעיא לן מהו לומר זמן... חובה מאי"

ב. רא"ש עירובין פ"ג סי' י

רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ב, והגהות מיימוניות אות ג

ג. שו"ע סי' רכה סע' ג-ז, ומשנה ברורה

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עו

שאלת: מי שלא ראה את חברו מעולם ושולחים זה לזה כתבים ועכשיו ראהו. מה יברך, אם נהנה בראייתו?

תשובה: מי שלא ראה את חברו מעולם, איני רואה שיהא חייב לברך כלום. שאם יברך על כל מי שנהנה בראייתו, רבו הברכות. ולא אמרו אלא בחבירו הרגיל אצלו. דאילו על מי שלא ראהו, לא נמצא החילוק הזה. שבברכת מי שלא ראה את חברו ל' יום, יברך שהחיינו. ולאחר י"ב חדש, יברך מחיה המתים. דאילו לא ראהו מעולם, כל שכן שעברו י"ב חדש, ומחיה המתים יברך. אלא שלא אמרו אלא במי שראה את חברו ואחר כך נעלם ממנו. דעל מי שעברו עליו ל' יום יברך שהחיינו. ואם עברו עליו י"ב חדש, יברך מחיה המתים. שהרי זה בראייתו עכשיו, כאלו נעלם ממנו, ומת, ועכשיו חזר וחייה.

רא"ש עירובין פ"ג סי' י

ואמר רבה: כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן, מהו להזכיר זמן בראש השנה וביום הכיפורים - כיוון דמזמן לזמן קאתי אמר או דלמא כיון דלא איקרי רגלים לא אמר? לא הוה בידיה. כי אתא לקמיה דרב יהודה, אמר: אנא אקרא חדתא נמי קאמינא. פרש רש"י: כשאני רואה אותו. ונהגו העולם לקבוע הברכה בשעה שאוכל ממין חדש, כמו שהחיינו דעשיית לולב וסוכה שקובעין בשעת קדוש היום.

## הסבר הסוגיה

אמר ריב"ל: הרואה את חברו לאחר שלשים יום, אומר: ברוך שהחיינו... [גמ' נח:]  
כי אתאי בי רב יהודה, אמר: אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן. [גמ' עירובין מ:]

רבי יהושע בן לוי מחדש ברכת "שהחיינו" שאינה מובאת במשנה והיא ברכה על ראיית חבר שלא ראהו שלושים יום. ניתן להבין ברכה זו כאחת משתי דרכים: א. ברכה על השמחה וההנאה שיש לו בראיית החבר. ב. ברכה על החידוש. חכמים תיקנו לברך על ראיית תופעות חשובות, וכל חידוש הוא תופעה שראוי לברך על ראייתה. לפי הדרך הראשונה ברכה זו היא ברכת ההודאה, ואילו לפי הדרך השנייה - ברכת הראייה!<sup>1</sup>

נפקא מינה אפשרית בין שתי הדרכים הללו היא בהגדרת החבר שמברכים על ראייתו. לפי הדרך הראשונה מברכים רק על חבר ששמחים מאוד בראייתו, ולפי הדרך השנייה ניתן לברך אף על חבר שראייתו אינה גורמת לשמחה מיוחדת.

הראשונים נחלקו בדין זה. תלמידי רבינו יונה [מג: ד"ה הרואה את חברו] אומרים בפירוש שמברכים "דוקא בחבירו ששמח בראייתו, אבל בשאר חבירים לא"<sup>2</sup>, ואילו הרמב"ם [פ"י ה"ב] מביא את לשון הגמ' כפי שהיא, משמע שמברך על כל חבר.

הרמב"ם פוסק: "הבונה בית חדש והקונה כלים חדשים... מברך... שהחיינו... וכן הרואה את חברו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו". מהשוואת הברכה בראיית חברו לברכה בקניית כלים חדשים משמע שהחיוב בשניהם הוא על החידוש. היה ניתן להבין שברכות אלו שונות זו מזו, וקונה כלים חדשים מברך על השמחה שבקניית הכלי החדש, ורואה את חברו מברך על עצם החידוש אף כשהחידוש אינו גורם לשמחה, אך מדברי הרמב"ם נראה שאין זה כך.

על פי ההבנה, שהברכה על ראיית חבר ועל ראיית פרי חדש אינה ברכה על השמחה אלא ברכה על החידוש, ניתן לבאר את הגמ' בעירובין [מ:] ואת פסק הרמב"ם [פ"י ה"ב]. הגמ' בעירובין מספרת על ספקו של רבה: "מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים כיון

<sup>1</sup> ניתן להביא להבנה זו שתי ראיות: א. ברכה על פרי חדש. הרואה פרי חדש מברך "שהחיינו" ולא מצאנו שברכה זו מוגבלת לפרי שיש שמחה בראייתו [אך עיין רדב"ז (ח"א סי' שיט) שכותב בפירוש שהברכה היא על שמחת הלב שבראיית הפרי]. ב. מיקום דינו של רבי יהושע בן לוי. הגמ' מביאה את דינו של רבי יהושע בן לוי תוך כדי הדיון בברכות הראייה [נח:], ולא תוך כדי הדיון בברכות ההודאה [נט:ס:]. ראיות אלו אינן חזקות וניתן לדחותן.

<sup>2</sup> גם ר"י [בתוס' נח: ד"ה הרואה] מצמצם את חיוב הברכה ל"חבירו החביב עליו, אבל בענין אחר לא". ניתן להבין ששיטתו זהה לשיטת תלמידי רבינו יונה [כך מפורש בהגהות מיימוניות (פ"י אות ב)], אך ניתן להבין שחבר שאינו חביב עליו אינו מוגדר כחבר.

דמזמן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן". ספקו של רבה הוא אם ברכת "שהחיינו" במועדים היא ברכה על השמחה בלבד, ולכן אין לברך בראש השנה ויום הכיפורים שאינם "ימי שמחה יתירה" [לשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ו)], או שהברכה על החידוש ומברכים בכל מועד הבא מזמן לזמן. ענה לו רב יהודה: "אנא אקרא חדתא נמי אמינא זמן", ומכיוון שבראיית פרי חדש אין שמחה אלא רק חידוש, ניתן להוכיח מכאן שמברכים גם על מועדים שאין בהם שמחה. רבה דחה את ראייתו של רב יהודה: "רשות לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי חובה", אין ספק שמותר לברך על חידוש ללא שמחה, אך ספקו היה אם יש חובה לברך. מסקנת הגמ' שמברכים "שהחיינו" גם בראש השנה וביום הכיפורים, זאת אומרת שמסקנת הגמ' היא שיש חיוב לברך על חידוש ללא שמחה, ומכאן שהברכה על ראיית פרי חדש היא חובה גמורה. מסקנה זו תואמת את פסק הרמב"ם שמשמיט את דברי הגמ' שברכה על פרי חדש היא רשות.

### סיכום

ניתן להבין את מהות ברכת "שהחיינו" על ראיית חבר ועל פרי חדש בשתי דרכים: א. ברכות אלו הן ברכות הודאה על השמחה שבראייה. ב. ברכות אלו הן ברכות הראייה על עצם החידוש.

### הלכה

השו"ע [סי' רכה סע' א] פוסק שמברכים רק על חבר החביב עליו ושמח בראייתו. המשנה ברורה [סק"ב] מביא מחלוקת אחרונים לגבי רואה את חברו שלא ראהו שלוש יום, אבל קיבל ממנו מכתבים או שאנשים הודיעוהו משלומו, אם מברך ברכת "שהחיינו". המשנה ברורה פוסק שספק ברכות להקל. ערוך השלחן [סע' ב] פוסק שהמקבל מכתבים מחברו אינו מברך ברכת "מחיה המתים" מפני שקבלת המכתבים גרמה לכך שחברו לא נשכח מלבו, אך ברכת "שהחיינו" היא על השמחה, ומברך אף כשקיבל ממנו מכתבים.

השו"ע [סע' ב] מוסיף שמברכים רק על חבר שראהו בעבר, אבל הרואה חבר שהכירו רק בהתכתבות אינו מברך עליו. כותב על כך המשנה ברורה [סק"ה] בשם הפרי מגדים, שאם ילדה אשתו ולא ראה את הילד, מברך "שהחיינו" בראייה הראשונה, למרות שלא ראהו מעולם.

על פרי חדש מברכים בשעת הראייה, אבל כותב השו"ע [סע' ג] שנהגו לברך בשעת האכילה. השו"ע [סע' ד] פוסק שמברכים "שהחיינו" לא רק על מין חדש, אלא אפילו על זן חדש במין שנאכל כבר. המשנה ברורה [סק"ד, ושער הציון אות יח] מביא מחלוקת אחרונים גדולה בדיון זה, ופוסק דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ועדיף לקחת פרי אחר ולפטור את הזן החדש.

השו"ע [סק"ו] פוסק שמברכים רק על פרי המתחדש משנה לשנה, אבל על פרי שאינו מתחדש אינו מברך אפילו אם לא אכל את הפרי ימים רבים. הרמ"א מוסיף, שמברכים גם על פרי המתחדש פעמיים בשנה. המשנה ברורה [סק"ח] מוסיף, שפרי המתחדש פעם אחת בשנה, ונשמר כל השנה בקירור, אין מברכים עליו "שהחיינו".